

Proces kształtowania sprawcy przemocy

Helgi Jónsson MD psychiatra
Photos by Gemini ia

Czym jest osobowość?

Zbiór cech emocjonalnych, sposobów zachowania itp., które sprawiają, że dana osoba różni się od innych.

Słownik Merriam Webster

Podstawowe pytanie: Urodzony czy Stworzony?

- Czy osoby przemocowe urodziły się takie, czy może są wytworem środowiska w jakim żyją?
- Konsensus naukowy jest taki, że to złożona interakcja obu czynników.
- Żaden pojedynczy gen, ani pojedyncze doświadczenie nie tworzy z osoby sprawcy przemocy. Zamiast tego jest to ścieżka rozwojowa, w której wrodzone predyspozycje kształtowane są przez doświadczenia życiowe.

Paris, J. (1993). Personality Disorders: A Biopsychosocial Model. *Journal of Personality Disorders*, 7(3), 255-264.

Stepp, S. D., & Lazarus, S. A. (2014). Developmental pathways to borderline personality disorder. *Current psychiatry reports*, 16(11), 498.

Skąd to
wszystko
się
bierze?

Różne modele osobowości

Magma: Wkład natury (Temperament)

- Wszyscy rodzimy się z temperamentem, który jest biologicznym fundamentem naszej osobowości. To nasz wrodzony sposób reagowania na świat.
- Temperament ma swoje źródło w neurochemii mózgu i jest w 40-50% dziedziczny.
- Niektóre cechy temperamentu mogą tworzyć predyspozycje lub podatność na rozwinięcie w przyszłości osobowości skłonnej do przemocy. Nie są gwarancją, ale stanowią materiał wyjściowy:
  - **Wysoka negatywna emocjonalność:** tendencja do doświadczania złości, lęku i frustracji.
  - **Wysoka impulsywność/niska samokontrola:** trudność w panowaniu nad impulsami i tendencja do szukania wrażeń, i podejmowania ryzyka.
  - **Niska ugodowość:** naturalna skłonność do mniejszej współpracy, empatii i współczucia.

Bouchard, T. J., & Loehlin, J. C. (2001). Genes, evolution, and personality. *Behavior Genetics*, 31(3), 243-273.

Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of general psychiatry*, 50(12), 975-990.

DeYoung, C. G. (2015). Cybernetic Big Five Theory. *Journal of Research in Personality*, 56, 33-58.

Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. Guilford Press.

Środowisko: Rola wychowania (Charakter)

- Geny i temperament są tylko pewnym planem konstrukcyjnym. Środowisko zaś jest cieślą, które buduje osobowość.
- **Negatywne doświadczenia z dzieciństwa (z ang. Adverse Childhood Experiences (ACEs))** stanowią silny i konsekwentny czynnik ryzyka w rozwoju chorób, a także osobowości skłonnych do przemocy.
- Wliczamy w to:
  - Fizyczną, emocjonalną lub seksualną przemoc.
  - Zaniedbanie (fizyczne lub emocjonalne).
  - Życie w chaotycznym, niestabilnym, lub unieważniającym emocje dziecka środowisku rodzinnym.
- Działa to na zasadzie modelu "Predyspozycja-Stres": wrodzona podatność jest aktywowana przez szkodliwe, lub stresujące środowisko. Dziecko o wysokiej impulsywności i skłonności do złości jest bardziej narażone na rozwinięcie osobowości skłonnej do przemocy, jeśli dorasta w domu pełnym przemocy i strachu.

Afifi, T. O., et al. (2011). Childhood adversity and personality disorders: results from a nationally representative population-based study. *Journal of psychiatric research*, 45(6), 814-822.

Caspi, A., et al. (2003). Influence of life stress on depression: moderation by a polymorphism in the 5-HTT gene. *Science*, 301(5631), 386-389.

Vizard, T., et al. (2020). *Mental health of children and young people in England, 2020*. NHS Digital.

Rodzinny Tygiel: Lekcje wyniesione z domu

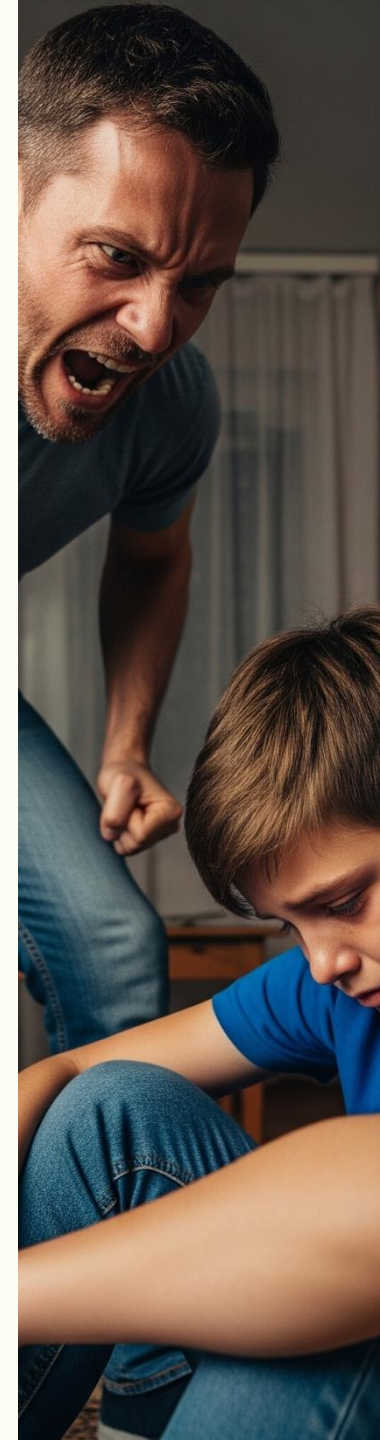
- Rodzina jest pierwszym i głównym polem treningowym w zakresie relacji międzyludzkich.
- **Teoria społecznego uczenia się:** obserwując przemoc i agresję w domu, dzieci uczą się, że są akceptowalne sposoby na rozwiązywanie problemów. W ten sposób powstaje silny cykl międzypokoleniowy.
- **Problematiczne style rodzicielstwa:**
  - **Autorytarny:** wysoka kontrola, mało ciepła. Uczy, że w relacjach liczy się siła i dominacja.
  - **Zaniedbujący:** niska kontrola, mało ciepła. Nie uczy empatii, samoregulacji i poczucia bezpieczeństwa.
- Powyższe doświadczenia uczą druzgoczącej lekcji: w relacjach nie chodzi o miłość i szacunek, lecz o walkę o władzę, a zastraszanie jest dopuszczalnym narzędziem.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.

Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & human development*, 7(4), 349-367.

Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160-166.

Budowanie nieadaptacyjnego “ja” (Charakter)

- Kiedy dziecko z podatnym temperamentem dorasta w traumatycznym środowisku nie uczy się zdrowych umiejętności radzenia sobie. Kształtuje się w nich nieadaptacyjny charakter jako mechanizm obronny.
- Ten “charakter przemocowy” można zdefiniować jako:
  - **Brak zdolności do zaufania.**
  - **Głęboko zakorzenione przekonanie**, że aby być bezpiecznym muszą kontrolować innych.
  - **Słaba samokontrola**, czyli brak umiejętności panowania nad własnymi emocjami.
  - **Krucze poczucie własnej wartości**, które próbują wzmocnić poprzez umniejszanie innych.
- To nie jest usprawiedliwienie, lecz wyjaśnienie procesu rozwoju. Potrzeba kontroli innych staje się centralną zasadą ich osobowości.

Cloninger, C. R. (2004). *Feeling good: The science of well-being*. Oxford University Press.

Fonagy, P., & Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and psychopathology*, 21(4), 1355-1381.

Kernberg, O. F. (1984). *Severe personality disorders: Psychotherapeutic strategies*. Yale University Press.

Umysł sprawcy przemocy

- Osobowość sprawcy przemocy opiera się na określonych ramach psychologicznych. Kluczowe cechy obejmują:
  - **Brak empatii:** niezdolność do zrozumienia i dzielenia się uczuciami innych. Pozwala im to wyrządzać krzywdę, nie odczuwając wyrzutów sumienia, ani poczucia winy.
  - **Zniekształcenia poznawcze:** wykorzystują błędne myślenie, aby usprawiedliwić swoje działania. Obejmuje to:
    - **Zwalanie winy na ofiarę:** "Ty mnie zmusiłeś, żebym tak zrobił."
    - **Umniejszanie:** "Nie było to takie złe."
  - **"Ciemna osobowość":** wielu sprawców wykazuje cechy narcystyczne (poczucie wyjątkowych praw, potrzeba podziwu), makiaweliczne (manipulacyjne) oraz psychopatyczne (bezwzględność, brak wyrzutów sumienia).

Hare, R. D. (2003). *Without conscience: The disturbing world of the psychopaths among us*. Guilford Press.

March, E., & Wagstaff, G. F. (2025). Dark personality and emotional abuse in intimate relationships: the role of gender, jealousy, and attitude for violence. *ResearchGate*.

Murphy, C. M., & Eckhardt, C. I. (2005). *Treating the abusive partner: An individualized cognitive-behavioral approach*. Guilford Press.

CONTROL

BLAME

No Empathy

Blizny na umyśle

- Te ścieżki rozwojowe pozostawiają fizyczne ślady w mózgu. Przewlekły stres i trauma mogą zmieniać strukturę i funkcjonowanie mózgu.
- Dwa kluczowe obszary mózgu są dotknięte w sposób sprzyjający agresji i słabej kontroli impulsów:
  - **Ciało migdałowe (centrum zagrożenia)**: staje się nadaktywne i nadwrażliwe. Osoba znajduje się w stałym stanie „wysokiej gotowości”, reagując na zagrożenia tam, gdzie ich nie ma.
  - **Kora przedczołowa (centrum kontroli)**: staje się mniej aktywna. Ten obszar odpowiada za podejmowanie decyzji, empatię i kontrolę impulsów. Jego osłabiona funkcja redukuje „hamulce” dla impulsów agresywnych i emocjonalnych.
- Efektem jest mózg nastawiony na natychmiastowe reakcje oraz zmniejszona zdolność do spokojnej, racjonalnej samokontroli.

Bremner, J. D. (2006). Traumatic stress: effects on the brain. *Dialogues in clinical neuroscience*, 8(4), 445.

Teicher, M. H., et al. (2016). The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. *Nature Reviews Neuroscience*, 17(10), 652-666.

Van der Kolk, B. A. (2003). The neurobiology of childhood trauma and abuse. *Child and adolescent psychiatric clinics*, 12(2), 293-317.

Zintegrowana ścieżka prowadząca do osobowości przemocowej

- Połączmy wszystko razem. Rozwój osobowości przemocowej, to proces składający się z kilku kroków.
- Ten model pokazuje, jak przemoc jest przewidywalnym, choć niekoniecznym skutkiem zaburzonego procesu rozwojowego.

Biologiczna Podatność (Natura) (*Cechy dziedziczne takie jak impulsywność, wysoka negatywna emocjonalność*)

+

Niekorzystne środowisko (Wychowanie) (*Trauma dzieciństwa, zaniedbanie, bycie świadkiem przemocy*)

Nieadaptacyjny rozwój psychologiczny (*kształtuje charakter o niskiej empatii, potrzebie kontroli, zniekształceniach poznawczych i częstych zaburzeniach osobowości*)

Zachowanie przemocowe (*stosuje kontrole i przymus jako główną strategię w relacjach*)

A Clinical and Sociological Synthesis of Interpersonal Abuse: Etiology, Dynamics, and Sequelae. (n.d.).

Paris, J. (2008). *A biopsychosocial model of the personality disorders.* In J. Paris, *Social Factors in the Personality Disorders* (pp. 127-146). Cambridge: Cambridge University Press.

Element grzechu

Nie myśl, że to dotyczy tylko kogoś innego...Wszyscy możemy mieć skłonność do przemocy.

“Owoce zaś Ducha są: miłość,
radość, pokój, cierpliwość,
uprzejmość, dobrość, wierność,
łagodność, wstrzemięźliwość.
Przeciwko takim nie ma zakonu.”

Galacjan 5:22-23

A Pan jest Duchem; gdzie zaś
Duch Pański, tam wolność.

2 Koryntian 3:17

Dziękuję za uwagę!

All photos are made by Gemini AI

